

مقدمه

تاریخچه

کتابخانه ملی ایران، با آنکه سابقه و گذشته دیرینه‌تری دارد، ولی افتتاح رسمی آن، با نام کتابخانه ملی در ساختمانی تازه‌ساز در کنار موزه ایران باستان (موزه ملی) در سال ۱۳۱۶ بود.^(۱) منابع کتابخانه ابتدا در ۶ قسمت، به تفکیک زبانی (فارسی و عربی، آلمانی، فرانسه، روسی، انگلیسی و سایر زبانها)، اعم از پایان و تک‌نگاشت در یک ردیف بر مبنای شماره مسلسل در قفسه‌ها قرار داشت. بعد از مدتی تنظیم موضوعی مورد نظر قرار گرفت، منتهی این موضوعها بسیار کلی بود و تنها چند مقوله را در برمی‌گرفت. بدین ترتیب کتابهای خطی، و پیاپیها (روزنامه و مجله) از کتابهای چاپی جدا شدند و کتابهای مرجع نیز از دیگر کتابهای چاپی منتزع شد و در بخشی جداگانه قرار گرفت. در خرداد ۱۳۴۱ ایرج افشار به ریاست کتابخانه ملی منصوب شد. در این زمان تعداد کتابهای لاتین که بیشترشان از کتابخانه دارالفنون، کتابخانه عمومی معارف، بانک استقراضی روس، اهدائی دولت آلمان، و اهدایی تعدادی از افراد خیر تشکیل شده بود به بیش از سی هزار رسید. به ابتکار ایرج افشار بنا شد کلیه کتابهایی که توسط خارجیان درباره ایران نوشته شده است از میان کتابهای خارجی بیرون کشیده شود و در محلی جداگانه قرار گیرد.^(۲) از همان زمان نام «ایران‌شناسی» بر این بخش نهاده شد. بدیهی است که وقتی سخن از «ایران‌شناسی» است، همواره مطالعات اسلامی را نیز در برمی‌گیرد. بنابراین کلیه کتابهای مربوط به ایران و اسلام در این بخش جاداشت. جکتاجی در کتاب خود تعداد کتابهای این بخش را در سال ۱۳۵۷ حدود ۱۴ هزار ذکر می‌کند و از آن به عنوان پرمراجعه‌کننده‌ترین قسمت‌های کتابخانه یاد می‌کند.^(۳)

۱- محمد تقی پوراحمد جکتاجی. *تاریخچه کتابخانه ملی ایران*. تهران: کتابخانه ملی، ۱۳۵۷، ص. ۶۳

۳- همان، ص. ۱۰۷

۲- همان، ص. ۱۰۶

بدین ترتیب تأسیس بخش ایران‌شناسی در کتابخانه ملّی به سال ۱۳۴۱ بازمی‌گردد. اما متأسفانه کتابخانه ملّی تا اواخر دهه هفتاد بودجه خاصی برای خرید کتاب از خارج کشور نداشت. یعنی کلاً فاقد بودجه ارزی بود. لذا به مجموعه موجود کتاب چندانی، مگر به واسطه اهدا، افزوده نگشت. بعد از انقلاب اسلامی مجموعه کتابها و مجله‌های ایران‌شناسی کتابخانه پهلوی به کتابخانه ملّی منتقل شد و به غنای آن افزود. در دوران ریاست آقای محمد خاتمی، تلاشی برای تأمین بودجه ارزی به عمل آمد ولی میزان آن همچنان بسیار اندک بود. چنین بود که کتابخانه ملّی هرگز نتوانست و هنوز هم نتوانسته است به وظایف خود مندرج در اساسنامه مصوب سال ۱۳۶۹ جامه عمل بپوشاند. این اساسنامه که مصوب مجلس شورای اسلامی است در بند دوم، کتابخانه ملّی را ملزم به گردآوری، حفاظت، سازماندهی و اشاعه آثار مکتوب و غیرمکتوب در زمینه ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی می‌کند. در اواخر دهه هفتاد و اوایل دهه بعد گشایشی در بودجه ارزی کتابخانه ملّی به عمل آمد و کتابخانه توانست تعداد نسبتاً چشمگیری از کتابهای مربوط به ایران و اسلام را اگر نه به همه زبانها که حداقل به زبان انگلیسی برای بخش ایران‌شناسی خریداری کند و کسریهای قبل را تا حدودی جبران نماید. اما هنوز هم کتابخانه در زمینه ایران‌شناسی، نه تنها از حد کمال مطلوب که حتی از حد مطلوب هم، بسیار به دور است. با این همه مجموعه ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی کتابخانه ملّی به خاطر متون قدیمی، منحصر به فرد و نفیسی که از گذشته در خود جای داده است، از مجموعه‌های ذیقیمت کشور به حساب می‌آید. جادارد بخصوص از مجموعه سفرنامه‌های موجود در کتابخانه ملّی که بسیار متنوع و ارزشمند است یاد کرد. از جمله قدیمی‌ترین متون این مجموعه، سفرنامه سرآنتونی شرلی (Sir Antony Sherley, 1565-1635) است که در سال ۱۶۱۳ میلادی در لندن منتشر شده است (شماره ردیف ۷۲۵۳). قدیمی‌ترین کتاب در میان مجموعه فرانسه، سفرنامه پیترو دلا واله (Pietro Della Valle, 1652-1686) است که جلد اول آن در سال ۱۶۶۲ منتشر شد. در بخش روسی یک نسخه از معاهده ترکمن‌چای داریم که ترجمه فرانسه آنهم همراه متن روسی آورده شده است. گرچه تاریخ دقیق آن معلوم نیست ولی مسلماً به دهه ۱۸۲۰ تعلق دارد (شماره ۱۲۲۳۲)، و در بخش آلمانی یک قرآن به زبان آلمانی از تئودور آرنولد (Theodor Arnold) داریم که در سال ۱۷۴۶ در شهر لِمگو (Lemgo) چاپ شده است (شماره ۸۶۷۸). البته در مجموعه کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی کتابخانه ملّی کتابهای قدیمی‌تری نیز وجود دارد که هنوز فهرست‌نویسی نشده‌اند، مانند ترجمه گلستان سعدی به آلمانی از آدام اولثاریوس (Olearius, Adam, 1603-1671) که تاریخ چاپ ۱۶۶۰ میلادی را دارد. اطلاعات این کتابها نیز، پس از فهرست‌نویسی، در ویراست بعدی کتابشناسی حاضر درج خواهند شد.

در بارهٔ این کتابشناسی

در ابتدا لازم به یادآوری است که تعریف ما از ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی در این مورد خاص عبارت از کتابهایی است که خارجیان به زبانهای غیر از فارسی و عربی در مورد ایران و اسلام تألیف یا ترجمه کرده‌اند. به همین دلیل این کتابشناسی آثار فارسی و عربی را شامل نمی‌شود. همچنین کتابهای ترجمه شده از فارسی به زبانهای انگلیسی، فرانسه، و غیره را که مؤلف آنها ایرانی و در قرن ۱۴ در ایران به چاپ رسیده است از این کتابشناسی بیرون کشیده‌ایم. امید است که این کتابها در مجلدی جداگانه فهرست و منتشر شود. در این زمینه ممکن است به یکی دو مورد استثنایی برخورد کنیم مثل کتاب *Sus: Site et Musee* (شماره ردیف ۷۳۷۰) که به علت منحصر به فرد بودن نگهداشته شده است. اما آثاری که در ایران چاپ شده ولی مؤلف یا مترجم آن خارجی، یا از انتشارات یکی از سفارتخانه‌های خارجی یا یک کمیته یا سازمان بین‌المللی است، در این کتابشناسی آورده شده است.

به این ترتیب شمار عنوانهای مجموعه حاضر در هریک از زبانها به ترتیب زیر است:

انگلیسی: ۷۸۸۲ عنوان

روسی: ۳۰۲۷ «

فرانسه: ۲۲۷۹ «

آلمانی: ۷۷۰ «

غیره: ۲۰ «

همانگونه که در بالا گفته شد مجموعه ایران‌شناسی کتابخانه ملی که البته شامل کتابهای مطالعات اسلامی نیز می‌شد، مثل سایر کتابهای کتابخانه از فهرستنویسی دقیق و مطلوبی برخوردار نبود. در سال ۱۳۶۲ که مرکز خدمات کتابداری در کتابخانه ملی ادغام شد فهرستنویسی کتابهای کتابخانه ملی، بر مبنای ضوابط بین‌المللی، آغاز شد. اما از آنجا که اولویت با کتابهای فارسی و عربی بود، کتابهای لاتین موقتاً کنار گذاشته شد. کمبود جا در کتابخانه قدیمی کتابخانه در خیابان ۳۰ تیر امکان فهرستنویسی را نمی‌داد زیرا کتابها بر فرض فهرست شدن باید در کارتن‌ها قرار می‌گرفت و مراجعه مجدد به آنها دیگر امکان‌پذیر نبود. در سال ۱۳۶۵ که بخشی از ساختمان دفتر فرهنگی فرح پهلوی در خیابان نیاوران (محل فعلی مؤسسه تحقیقات فیزیک نظری و ریاضیات) در اختیار کتابخانه ملی قرار گرفت قبل از هرچیز بخش فهرستنویسی به این ساختمان منتقل شد و متعاقب آن نسخ خطی و کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی که به خاطر جنگ ایران و عراق محل محکم‌تر و امن‌تری را می‌طلبیدند به ساختمان نیاوران انتقال یافت.

در این ساختمان تنها کاری که در ابتدا برای چینش کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی انجام شد، تهیه یک برگه عنوان برای کتابها و چیدمان کتابها برحسب زبان و در هر زبان در رده‌های

موضوعی بسیار کلی از جمله زبان، ادبیات، تاریخ، اسلام و غیره بود که زیر نظر کامران فانی انجام گرفت. از همان زمان مسأله فهرستنویسی این آثار نیز در دستور کار قرار گرفت و در این زمینه تحقیقات جدی‌تری بر اساس کارهایی که در گذشته انجام شده بود و ذیلاً به آن اشاره می‌شود، آغاز شد.

طرح فهرستنویسی

در نخستین سالهای دهه ۱۳۵۰ که زمزمه‌هایی در مورد احداث ساختمانی جدید برای کتابخانه ملی که در آن زمان کتابخانه ملی پهلوی نامیده می‌شد، مطرح شد، از جمله وظایفی که به گروه‌های مختلف برای برنامه‌ریزی این طرح عظیم محول شد، طرح فهرستنویسی آثار چاپی و غیرچاپی مجموعه آتی کتابخانه بود. این طرح به مرکز خدمات کتابداری ارجاع شد. مرکز خدمات کتابداری از اواخر دهه ۱۳۴۰، تجربه‌های فهرستنویسی خود را با کتابهای لاتین شروع کرده بود و همه توان خویش را به کار می‌برد که قواعد و ضوابط بین‌المللی به صورت روزآمد مدنظر گرفته شود.

در ابتدای کار قرار بر این بود که مجموعه کتابخانه‌ها طبق روال متداول آن زمان در دو بخش جداگانه فارسی و عربی؛ و سایر زبانها نگهداری شود. کلیه کتابهای بخش دوم یعنی «سایر زبانها» اعم از فرانسه، انگلیسی، آلمانی، روسی، ایتالیایی و غیره به زبان انگلیسی، و کتابهای فارسی و عربی به زبان فارسی فهرستنویسی، رده‌بندی و موضوع‌سازی می‌شد. در این تصمیم‌گیری مرکز خدمات کتابداری از یک جهت، آنهم در مورد آثار فارسی و عربی، از نظام کتابخانه‌کنگره که الگو و مدل او بود فاصله گرفت. زیرا کتابخانه‌کنگره کتابهای فارسی و عربی را هم به انگلیسی فهرست می‌کرد، ولی در مرکز خدمات کتابداری کتابهای هر دو زبان به زبان و خط فارسی فهرستنویسی و موضوع‌سازی می‌شدند.

با این همه همیشه این دغدغه وجود داشت که چرا ما باید فی‌المثل کتابهای فرانسه یا آلمانی یا روسی را که در کتابخانه‌های ایران کم هم نبودند، به انگلیسی فهرست کنیم؟ چرا کتابخانه‌کنگره کتابهای همه زبانهای دنیا را به زبان خود یعنی انگلیسی فهرست می‌کند؟ البته باید توجه داشت که وقتی می‌گوئیم «به انگلیسی فهرست می‌کند» منظور این است که تنها نام پدیدآوران و موضوعها و شناسه‌های افزوده به انگلیسی داده می‌شد، و الا متن معمولاً به همان زبان اصلی باقی می‌ماند. بگذریم از اینکه در برهه‌ای از زمان که بیش از دو دهه را دربرمی‌گیرد، کتابخانه‌کنگره احتمالاً به علت مکانیزه شدن و استفاده از برنامه MARC در محیط رایانه‌ای داس (DOS) نتوانست از الفبای غیرلاتین، مثل فارسی و عربی و حتی روسی و سایر زبانهای غیرلاتینی، استفاده کند. در این مدت فهرستبرگه‌ها کلاً به زبان انگلیسی بود و دیگر اثری از حروف فارسی یا

عربی یا سایر زبانهای غیرلاتینی در آنها دیده نمی شد. مثل نمونه زیر:

LC Control No.: 87931585

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Main Title: Nāmvarāh-i Duktūr Maḥmūd Afshār / bih kūshish-i Īraj Afshār ; bā hamkāri-i Karīm Isfahāniyān.

Edition Information: Chāp-i 1.

Published/Created: Tihrān : Bunyād-i Mawqūfāt-i Duktur Maḥmūd Afshār, 1364-<1375 > [1985-<1996 >

Related Names: Afshār, Īraj.

Isfahāniyān, Karīm.

Description: v. <1-9 > : ill. ; 25 cm.

Notes: In Persian.

Includes bibliographical references.

Subjects: Yazdī, Maḥmūd Afshār.

Persian literature--History and criticism.

Persian language.

Iran--History.

Series: Majmū'ah-i intishārāt-i adabī va tārikhī, Mawqūfāt-i Duktur Maḥmūd Afshār Yazdī ; shumārah-i 18-<23, 37, 47, 55, 58>

Majmū'ah-i intishārāt-i adabī va tārikhī, Mawqūfāt-i Duktur Maḥmūd Afshār Yazdī ; shumārah-i 18, etc.

LC Classification: PK6402 .N35 1985

ولی از سال ۲۰۰۴ با استفاده از برنامه رایانه‌ای جدید قابل استفاده در محیط ویندوز مجدد به قابلیت استفاده از الفبای غیرلاتین دست یافت و فهرستبرگه‌ها به شکل زیر درآمد:

LC Control No.: 2004468048

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Personal Name: Muhājir Shīrvānī, Fardīn.

هاجر شیروانی، فردین.

Main Title: Khayyām va 'Uqāb-i Alamūt : bi-inzā'imām-i, Rubā'iyāt-i Khayyām / ta'līf-i, Fardīn Muhājir Shīrvānī.

خیام و عقاب الموت : بانضمام، رباعیات خیام / تألیف، فردین مهاجر شیروانی.

Edition Information: Chāp-i 1.

چاپ ۱.

Published/Created: Tihrān : Sanāyī. 1382 [2003 or 2004]

تهران : سنایی، ۱۳۸۲ [۲۰۰۳ or 2004]

Related Names: Omar Khayyam. Rubā'iyāt. Selections.

عمر خیام رباعیات.

Description: 573 p. ; 25 cm.

ISBN: 9646290108

Notes: Includes bibliographical references.

Subjects: Omar Khayyam--Criticism and interpretation.

عمر خیام.

Hasan ibn al-Ṣabbāḥ, d. 1124.

حسن بن الصباح.

LC Classification: PK6525 .M84 2003

بهرحال علت لاتینی‌گردانی حروف غیرلاتین، اعم از فارسی، عربی، سیریلیک، سواحلی و غیره در کتابخانه کنگره فراهم آوردن امکانات دستیابی سریع و بی‌دردسر کاربران کتابخانه کنگره به منابع مورد نیازشان است. بارزترین اثر آن کنار هم قراردادن آثار یک شخص در زبانهای مختلف است. مثلاً آثار ابوعلی سینا، یا جلال‌الدین محمد مولوی، شکسپیر، ویکتور هوگو، و نظایر آن ممکن است به دهها زبان ترجمه شده باشد. اگر بتوان همه را با الفبای یک زبان واحد فهرستنویسی کرد همه این آثار در کنار هم قرار می‌گیرند و طبیعی است که به بازیابی مقبول‌تری دست خواهیم یافت. در نتیجه نه تنها اصل اثر که ترجمه‌ها و شرحهای آنهم به هر زبان که باشد در یک ردیف الفبایی قرار خواهد گرفت. به این ترتیب، کسی که می‌خواهد بداند در مجموعه کتابخانه کنگره از خیام یا در مورد خیام چه مدارکی موجود است، کافی است به کلمه انگلیسی Omar Khayyam (با همین املا) رجوع کند و ذیل آن کلیه مطالب مربوط به او را به دهها شکل و زبان اعم از فارسی و انگلیسی و روسی و عربی و زبانهای دیگر، یکجا بیابد. شایان ذکر است که اکنون با فشاردادن یک دگمه روی Omar Khayyam در فهرست پیوسته الکترونیکی منابع کتابخانه کنگره به بیش از ۳۰۰ رکورد که همه مربوط به عمر خیام است هدایت می‌شویم. این رکوردها نه تنها شامل رباعیات عمر خیام به همه زبانهاست، بلکه رباعیات در پیکره‌های مختلف مثل کتاب، لوح فشرده، نت موسیقی، نوشتار موسیقایی، نوار کاست و غیره را نیز در بر می‌گیرد. به مثالهای زیر که از میان ۳۰۱ رکورد کتابخانه کنگره در مورد خیام گرفته شده است توجه کنید:

رباعیات خیام. آلمانی

نت موسیقی (چاپی)

LC Control No.: 91752584

Type of Material: Printed Music

Personal Name: Cerha, Friedrich.

Uniform Title: Rubaiyat des Omar Khajjam, mixed voices (1988)

Main Title: Zehn Rubaiyat des Omar Khajjam : (1949/88) für gemischten Chor a cappella / Friedrich Cerha.

Published/Created: Wien : Doblinger, c1990.

Related Names: Omar Khayyam.

Related Titles: 10 Rubaiyat des Omar Khajjam.
Rubaiyat des Omar Khajjam.

Description: 1 score (32 p.) : 28 cm.

Publisher No.: 44 745 Doblinger
D. 17483 Doblinger

Notes: For unacc. chorus (SATB).

Words also printed as text: p. [3].

Duration: ca. 8:00.

Subjects: Omar Khayyam--Musical settings.

Choruses, Secular (Mixed voices, 4 parts), Unaccompanied.

LC Classification: M1582 .C

توجه: با وجود اینکه کتاب به آلمانی است ولی موضوعها به انگلیسی داده شده است، همه یادداشتها به انگلیسی است، و فرم نوشتاری نام عمر خیام نیز با فرم آلمانی فرق دارد.

رباعیات خیام. اردو. فارسی

LC Control No.: 99932810
Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)
Personal Name: Omar Khayyam.
Main Title: Ā'inah-yi ayyām : manẓūm Urdū tarjamah : rubā'iyāt-i 'Umar Kāhāyām / mutarjim, Muḥammad 'Abdulḥā'ī fā'iz ; muqaddamah, Shaukat 'Alī Kāhān.
Variant Title: Rubā'iyāt-i 'Umar Kāhāyām
Published/Created: Ṭonk, Rājīsthān : Maulānā Abūlkālām Āzād 'Arabik aind Parshīan Rīsarc Inṣṭitūyūt, 1998.
Related Names: Kāhān, Shaukat 'Alī.
Description: 224 p. ; 24 cm.
Summary: Quatrains with versified translation by Shaukat 'Alī Kāhān.
Notes: In Persian with parallel translation in Urdu.
LC Classification: MLCME 2002/02707 (P)

توجه: نام خیام به فرم انگلیسی است و یادداشتها و چکیده کلاً به انگلیسی است و بقیه مطالب اردو با الفبای انگلیسی آوانویسی شده است.

رباعیات خیام. ارمنی

LC Control No.: 92968242
Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)
Personal Name: Omar Khayyam.
Uniform Title: Rubā'iyāt. Armenian
Main Title: K'aryakner / Ōmar Khayyam ; [nkarich' K. Tiraturyan].
Published/Created: Erevan : Haypethrat, 1959.
Related Names: At'ayan, Arshak, 1877-1937.
Description: 241, [3] p. : ill. ; 18 cm.
Notes: "Nerka hratarakut'yan t'argmanich'ë, Arshak At'ayanë"--P. 227.
 Includes bibliographical references (p. 227-[242]).
LC Classification: PK6518.A74 A83 1959

توجه: کلاً آوانویسی شده به استثنای نام که به فرم انگلیسی است یادداشتها و مشخصات ظاهری اثر به زبان انگلیسی است.

رباعیات عمر خیام. انگلیسی

LC Control No.: 2003104715
 Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)
 Personal Name: Omar Khayyam.
 Uniform Title: Rubā'iyāt. English
 Main Title: Come, fill the cup : the Rubā'iyāt of Omar Khayyām / Edward FitzGerald ; a reprint of an introduction on Edward FitzGerald by Jessie Belle Rittenhouse ; edited by A.W. Ku.
 Portion of Title: Rubā'iyāt of Omar Khayyām
 Published/Created: Philadelphia, PA : Tortellini Books, c2004.
 Related Names: FitzGerald, Edward, 1809-1883.
Ku, A. W. (Ann Wood)
 Description: 94 p. ; 22 cm.
 ISBN: 0965574318 (pbk.)
 Notes: "The 1st & 4th editions, variations from the 2nd & 3rd editions, commentary & notes."
 Includes bibliographical references (p. 92).
 LC Classification: PK6513 .A1 2004

LC Control No.: 72085773
 Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)
 Personal Name: Omar Khayyam.
 Uniform Title: Rubā'iyāt. Iloko
 Main Title: Rubaiyat. Impatarus iti Iloko ni Benjamin M. Pascual.
 Published/Created: [n.p., Printed by Philippine Normal College Press, 1972]
 Related Names: Pascual, Benjamin M., tr.
 Description: 39 p. 23 cm.
 Notes: Issued with the English version by Edward Fitzgerald.
 LC Classification: PK6518.I45 P3

توجه: نام و عنوان قراردادی به فرم انگلیسی، یادداشتها به انگلیسی است و بقیه مطالب آوانویسی شده است.

LC Control No.: 94906640
 Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)
 Personal Name: Omar Khayyam.
 Uniform Title: Rubā'iyāt. Tulu
 Main Title: Tulu "kujili pūje" [microform] / [anuvādaka] Kedambāḍi Jattappa Rai ; mūlo, Umarakhayyāmana Rubāyat.
 Edition Information: 1st ed.
 Published/Created: Varahi Krishi Farm, P.O. Panaje : Kedambāḍi Jattappa Rai. 1989.
 Related Names: Jattappa Rai, Kēdambāḍi.
 Description: 1 v. (unpaged) ; 13 cm.
 Notes: Poems.
 In Tulu.
 Master microform held by: DLC.
 Additional Formats: Microfiche. New Delhi : Library of Congress Office ; Washington, D.C. : Library of Congress Photoduplication Service, 1995. 1 microfiche.
 LC Classification: Microfiche 95/60128 (P)

توجه: نام و عنوان قراردادی و یادداشتها به انگلیسی و بقیه مطالب از زبان تولو آوانویسی شده

رباعیات خیام. تولو (هندی)

میکروفرم

رباعیات خیام. سانسکریت

LC Control No.: 81909033

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Personal Name: Omar Khayyam.

Uniform Title: Rubā'iyāt. Sanskrit & English. Selections

Main Title: Umara-shatakam : a Sanskrit version of the Rubaiyats of Omar Khayyam / by N.G. Suru ; introductions by Aravind Mangrulkar, D.D. Bahulikar = Umaraśatakam : Umara-Khayyāmākṛ tamuktakāpām Saṃskṛ tāvatāraḥ / anuvādakaḥ Na. Go. Suru ; prastāvakau Aravinda māṅgarūlakara, Di. Da. Bahulikara.

Published/Created: Pune : Madhumalati Suru : For copies, Santrika, 1981.

Related Names: Suru, Na. Go.

Related Titles: Umaraśatakam.

Description: 14, 34 p. ; 23 cm.

Notes: Sanskrit and English.

LC Classification: MLCSA 91/01230 (P)

توجه: نام و عنوان قراردادی و یادداشت به انگلیسی و بقیه آوانویسی شده است.

رباعیات خیام. سواحلی

LC Control No.: 76983557

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Main Title: Tenzi za Marudi mema na Omar Khayyam / Shaaban Robert.

Published/Created: Dar es Salaam : Tanzania Pub. House, 1973.

Related Names: Robert, Shaaban, 1909-1962. Marudi mema. 1973.

Omar Khayyam. Rubā'iyāt. Swahili. 1973.

Description: 127 p. ; 18 cm.

Subjects: Swahili poetry.

LC Classification: PL8704.A2 T4

توجه: نام و عنوان و ناشر آوانویسی شده، و موضوع و بقیه مطالب به انگلیسی است.

رباعیات خیام. سوئدی

آواز. دیسک

LC Control No.: 98700428

Type of Material: Music Sound Recording

Personal Name: Bergman, Erik, 1911-2006.

Main Title: Rubaiyat [sound recording] / [musik av] Erik Bergman ; [text av] Omar Khayyam [sic] ; övers. Ole Torvalds.

Published/Created: [Denmark?] : His Master's Voice, [195-?]

Related Names: Omar Khayyam.

Torvalds, Ole. trl

Ara, Ture, 1903- prf

Jalas, Jussi. cnd

Muntra musikanter. prf

Radion sinfoniaorkesteri. prf

Description: 1 sound disc : analog, 33 1/3 rpm ; 10 in.

Publisher No.: YBLP 1001 His Master's Voice

Contents: Livslågan vaknar -- Visdom -- Här är mig paradīs -- Vinets lov och epilog.

Notes: For baritone, men's chorus, and orchestra.

Sung in Swedish.

Performer Notes: Ture Ara, baritone; Manskören "Muntra musikanter"; Finlands radio symfoniorkester; Jussi Jalas, conductor.

Subjects: Omar Khayyam--Musical settings.

Choruses, Secular (Men's voices) with orchestra.

LC Classification: His Master's Voice YBLP 1001

گرچه اثر به زبان سوئدی خوانده شده ولی در توصیف رکورد اثری از زبان سوئدی نیست موضوعها، یادداشتها و مشخصات ظاهری همه به انگلیسی بیان شده است.

رباعیات خیام. عربی

LC Control No.: 92856513

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Personal Name: Omar Khayyam.

Uniform Title: Ruba'iyāt. Arabic

Main Title: Ruba'iyāt al-Khayyām / [tarjamat] Jamīl al-Malā'ikah.

Edition Information: al-Ṭab'ah 1.

Published/Created: [Baghdad : s.n.], 1957 (Baghdād : Maṭba'at al-Rābiṭah)

Description: 11, 50 p., [50] leaves of plates : ill. ; 20 cm.

Notes: In Arabic; romanized record.

Poetry.

LC Classification: MLCSN 93/00076 (P)

توجه: نام و عنوان و ناشر آوانویسی شده و بقیه مطالب به انگلیسی است

سرگذشت خیام: فارسی

دیسک فشرده

LC Control No.: 2006569786

Type of Material: Nonmusic Sound Recording

Main Title: Khayyām va īn jahān-i farsūdah [sound recording] : sarguzāsh-t-i Ḥakīm 'Umar Khayyām-i Nisābūrī va dū yār-i mihrabān-i ū Ḥasan-i Šabbāḥ va Khvājah Nizām al-Mulk : bi-rivāyat-i Siyāvash Avistā = Omar Khayyam.

Parallel Title: Omar Khayyam**Published/Created:** Paris : Shahr-e-Farang, [2000?]**Related Names:** Omar Khayyam. Rubā'iyāt.

Avistā, Siyāvash. nrt

Description: 3 sound discs : digital ; 4 3/4 in.**Summary:** Presents biographical information about Omar Khayyam read by Siyāvush Avistā, with additional readings from the Rubā'iyāt.**Notes:** Compact discs.**Subjects:** Omar Khayyam.**LC Classification:** SDB 33578, etc.

توجه: چکیده و یادداشتها و مشخصات ظاهری رکورد به انگلیسی، عنوان و پدیدآوران و بقیه مطالب با الفبای انگلیسی آوانویسی شده است.

رباعیات خیام (هندی و انگلیسی)

LC Control No.: 96909816

Type of Material: Book (Print, Microform, Electronic, etc.)

Personal Name: Omar Khayyam.**Uniform Title:** Rubā'iyāt. English & Hindi**Main Title:** Kāh ai-yāma kī madhuśālā [microform] / [translated by] Baccana.**Edition Information:** 4. saṃskaraṇa.**Published/Created:** Ilāhābāda : Sentrala Buka Dīpo, 1952.**Related Names:** Baccana, 1907-2003.

FitzGerald, Edward, 1809-1883.

Description: lxx, 75, 14 p. ; 19 cm.**Notes:** English translation by Edward FitzGerald, 1809-1883.
English and Hindi.**Additional Formats:** Microfilm. New Delhi : Library of Congress Office ; Chicago : Available from Center for Research Libraries, 1995. On 1 microfilm reel with other items ; 35 mm. (SAMP early 20th-century Indian books project ; item 18024) Master microform held by: ICRL.**Series:** SAMP early 20th-century Indian books project ; item 18024.**LC Classification:** Microfilm CSL-HIN-133 (P)

توجه: نام، عنوان و یادداشتها و مشخصات ظاهری به انگلیسی و بقیه آوانویسی شده است.

رباعیات خیام

نت موسیقی (چاپی)

LC Control No.: 98703747

Type of Material: Printed Music

Personal Name: Delden, Lex van.

Main Title: Rubáiyát : for soprano, tenor, mixed choir, 2 pianos, and percussion, opus 19, 1948 / Lex van Delden ; words, Omar Khayyam ; translation, Edward FitzGerald.

Published/Created: Amsterdam : Donemus, c1996 (1997 printing)

Related Names: Omar Khayyam.

FitzGerald, Edward, 1809-1883.

Description: 1 score (32 p.) ; 36 cm.

Notes: Chorus: SATB; percussion (3 players): side drum (without snares), tenor drum, and small cymbals. English words, also included as text.

Subjects: Omar Khayyam--Musical settings.

Choruses, Secular (Mixed voices) with instrumental ensemble--Scores.

LC Classification: M1531.D43 R83 1996

توجه: نام: موضوعها و یادداشتهای و مشخصات ظاهری به انگلیسی است، در حالیکه کتاب در آمستردام چاپ شده است ولی اثری از زبان هلندی در آن دیده نمی‌شود.

ضرورت فهرستنویسی با الفبای فارسی

برآوردن نیازهای جامعه کتابخانه و ایجاد امکانات دسترسی سریع به اطلاعات مورد نیاز کاربران، از اولین هدفهای هر کتابخانه است. اگر کتابخانه کنگره فهرستنویسی همه کتابها و منابع خود را به زبان انگلیسی برمی‌گرداند، تنها به این دلیل است که خدمات سریع‌تر و بهتری به مراجعه‌کنندگان خود بدهد. با بررسی فهرست کتابخانه‌های بزرگ کشورهای دیگر از جمله فرانسه، استرالیا، انگلیس، کانادا و روسیه مشخص شد که همین روال کم و بیش در همه کتابخانه‌های ملی مرسوم است. یعنی همه آنها کتابهای موجود خود را به هر زبان و خطی که باشد با الفبای زبان خود فهرست می‌کنند.

لذا از همان دوران، یعنی دهه پنجاه، اندیشه فهرستنویسی کتابهای غیرفارسی با الفبای فارسی در کمیته تحقیقات مرکز خدمات کتابداری مورد بحث و تحقیق قرار گرفت. اما تحقق هر اندیشه جدید مستلزم پیش نیازهایی است که بتوان بر مبنای آن اندیشه‌ها و نظریه‌ها را از قوه به فعل درآورد. با نگرشی به گذشته درمی‌یابیم که دهه‌های چهل و پنجاه سالهای شکل‌گیری تدریجی مبانی اساسی کتابداری در ایران بوده است. بدون آنها امکان توجه به مسائل پیچیده‌ای مثل فهرستنویسی کتابهای لاتین به فارسی وجود نداشت. این کار حداقل مستلزم تدوین قواعد و جدولهای آوانویسی از زبانهای مختلف به زبان فارسی و پژوهشهای ضروری دیگری بود و جامعه کتابداری ایران در آن زمان هنوز آمادگی لازم را برای انجام چنین مهمی نداشت. در جزوه‌ای که

مرکز خدمات کتابداری به عنوان طرح پیشنهادی «فهرست‌نویسی در کتابخانه ملی پهلوی» منتشر کرد^(۱)، ضمن اشاره به این نکته که بهترین راه فهرست‌نویسی همه منابع به زبان فارسی است، توصیه شد که در شرایط آن زمان تا به وجود آمدن شرایط مناسب، حداقل در مورد منابع چاپی باید روال مرسوم در کتابخانه‌های ایران را حفظ کرد. یعنی کتابهای فارسی و عربی را با الفبای فارسی و کتابهای لاتین را با الفبای انگلیسی (الگوی کتابخانه کنگره) فهرست کرد. اما مؤکداً توصیه شد که منابع غیرکتابی به هر خط و زبانی که باشد با الفبا و خط فارسی فهرست شود. با این استدلال که فهرست‌نویسی این منابع در کتابخانه‌ها هنوز آغاز نشده و از این رو می‌توان از همان ابتدای کار راه صحیح را پیمود. جزوه مذکور که نسخ آن در کتابخانه ملی نگهداری می‌شود، حاوی مثالهای متعدد در این مقوله است.

با گذشت زمان و شکل‌گیری مبانی اساسی کتابداری برای کتابخانه‌های ایران، از جمله تهیه جدولهای نشانه‌های مؤلف، گسترش رده‌بندیهای مربوط به ایران و اسلام، تهیه و تدوین سرعنوانهای موضوعی فارسی، ترجمه قواعد فهرست‌نویسی توصیفی انگلوآمریکن و تدوین قواعد فهرست‌نویسی توصیفی برای کتابهای فارسی و عربی مبتنی بر قواعد بین‌المللی از جمله آی.اس.بی.دی.^(۲) و بسیار متون پایه‌ای دیگر، امکاناتی به وجود آمد تا بتوان به پژوهشهای لازم برای فهرست‌نویسی کتابهای لاتین به فارسی پرداخت. همچنان‌که گفته شد، ادغام مرکز خدمات کتابداری در کتابخانه ملی و روبه‌رو شدن با مجموعه نفیس کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی این روند را تشدید کرد. اما مشکل کتابخانه ملی در این زمینه نداشتن متخصصان زبانی بود، آن هم، متخصصانی که می‌بایست تخصص کتابداری هم داشته باشند و بخصوص در امر فهرست‌نویسی از تبحر کافی برخوردار باشند. در نیمه دوم سال ۱۳۷۵ امکاناتی فراهم شد تا بتوانیم با یک فرانسه‌دان که دارای کارشناسی ارشد کتابداری نیز بود قراردادی برای فهرست‌نویسی کتابهای فرانسه ایران‌شناسی منعقد نمائیم. این اولین تجربه کاری کتابخانه ملی در زمینه فهرست‌نویسی کتابهای لاتین به فارسی بود. بدیهی است که در ابتدای امر کار به کندی پیش می‌رفت و یکنفر از عهده همه ریزه‌کاریها و پژوهشهای لازم بر نمی‌آمد. از سال ۱۳۷۶ با داشتن متخصصان انگلیسی‌زبان و روسی‌زبان، کار بر روی کتابهای روسی و انگلیسی قسمت ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی نیز آغاز شد. به علت نداشتن کارشناس زبان آلمانی، کتابهای آلمانی این بخش همچنان فهرست نشده باقی مانده بود، تا اینکه سرانجام در سال ۱۳۷۹ فهرست‌نویسی این کتابها نیز آغاز شد. حین کار کلیات قواعد و ضوابطی که در دستور کار بود بسط پیدا کرد و

1- *Cataloging Policy of P.N.L.* (Preliminary reports). Tehran Book Processing Center, 1977.

2. International Standards for Bibliographic Description (ISBD)

بتدریج وارد جزئیات و دقایق لازم شد. نتیجه برخی از آنها از جمله انگلیسی و فرانسه بعدها چاپ و منتشر شد.^(۱) شیوه فارسی‌گردانی واژه‌های روسی و آلمانی هم تدوین شده و امید است پس از مرور مجدد و اضافه کردن مثالها و غیره آماده چاپ شود. چاپ هریک از این شیوه‌نامه‌ها مراحل بسیار طولانی و جلسات متعددی را با کمیته‌های مرکب از متخصصان زبان موردنظر و زبان‌شناسان ایرانی پشت سر گذاشته که مراتب آن در مقدمه هریک از آنها منعکس است.

فهرست‌نویسی فارسی در مقایسه با فهرست‌نویسی لاتین

درست است که ما سالها در انتظار اتمام جدولهای آوانویسی، حداقل در چهار زبان اصلی انگلیسی، فرانسه، آلمانی، و روسی بودیم، ولی آنچه فهرست‌نویسی کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی را از رکوردهای کتابخانه کنگره یا سایر کتابخانه‌های غربی متمایز می‌کند، فقط مسأله برگردان یک الفبا به الفبای دیگر نیست. بلکه در فهرست‌نویسی کتابها اعم از فارسی یا لاتین، هم کتابخانه ملی همواره بر این بوده است که کلیه عناصر فهرستبرگه را هماهنگ با مسائل فرهنگی مورد نیاز کتابخانه‌های ایران تأمین کند. از این رو در زمینه دوره‌بندی دیویی و کنگره که کاربرد جهانی دارند، به آنچه آنها در مورد ایران کرده‌اند اکتفا نشد بلکه تمام قسمتهای مربوط به ایران از جمله زبان و ادبیات، تاریخ و جغرافیا، فلسفه و دین، موسیقی و هنر بازنویسی شده و مورد تجدیدنظر و گسترش دقیق قرار گرفته است. همین وضع در نمایه‌سازی موضوعی نیز به کار گرفته شده است، به این معنی که موضوعها به فارسی و بر مبنای محتوای کتابها تخصیص داده شده است. قواعد بین‌المللی فهرست‌نویسی توصیفی نیز بر مبنای زبان فارسی و ویژگیهای فرهنگی کشورمان بازنویسی و ویراستاری شده است.^(۲)

فهرست‌نویسی کتابهای ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی موقعی آغاز شد که همه این ابزارها که نتیجه سالها پژوهش و کاربرد و ویراستاریهای مکرر بوده است، از آمادگی لازم برای استفاده برخوردار شده بودند. لازم به یادآوری است که اکثر کتابهای مربوط به ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی موجود در این کتاب در کتابخانه کنگره و بسیار کتابخانه‌های دیگر غربی فهرست شده و در سایت آنها به صورت پیوسته (on line) موجود است و به عنوان راهنما همواره مورد

۱- ماندانا صدیق بهزادی. شیوه‌نامه ضبط اعلام انگلیسی در فارسی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی با همکاری کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۵.

منصور فلاح‌نژاد. شیوه‌نامه فارسی‌نویسی واژه‌های فرانسه. زیر نظر شورای مشاوران. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳.

۲- ماندانا صدیق بهزادی. دستنامه قواعد فهرست‌نویسی. ویراست ۳. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۸.

استفاده فهرستنویسان قرار می‌گیرد. از آنجا که فهرستنویسی کتابخانه کنگره معتبرتر است و با جزئیات بیشتری انجام می‌گیرد، معیار ما معمولاً رکوردهای این کتابخانه است. اما کتابخانه ملی سعی کرده است که از تقلید صرف پرهیزد و در صورت نیاز مطالب آن را با ویژگیهای زبانی و فرهنگی خود تطبیق و تغییر دهد. به طور خلاصه فهرستنویسی کتابهای مجموعه حاضر از جهات زیر با آنچه کتابخانه کنگره انجام می‌دهد متفاوت است.

۱- **سرشناسه پدیدآور:** نام مستند اشخاص غالباً با آنچه کنگره برمی‌گزیند متفاوت است. مثلاً کتابهای خیام در کتابخانه کنگره روی Omar Khayyam وارد شده و در اینجا روی «خیام، عمر بن ابراهیم، ۴۲۲-۵۱۷ق.؟» با انگلیسی Khayyam, Omar ebn Ebrahim. مرجع مورد استفاده ما در نام اشخاص فهرست مستند مشاهیر و مؤلفان^(۱) است که خود حاصل سالها پژوهش و تصمیم‌گیری است. در بسیاری از موارد فهرستنویسان کتابخانه کنگره اصولاً نام شخص را سهواً روی عنصری وارد می‌کنند که شخص بهیچوجه با آن شناخته نمی‌شود. مثل مثال صفحه پنج همین مقدمه که نام محمود افشار یزدی را در موضوعها روی "Yazdi, Mahmud Afshar" وارد کرده است. در حالیکه نام خانوادگی وی «افشار یزدی» است و نامبرده به «افشار» معروف است و بهتر بود حداکثر «افشار یزدی، محمود» انتخاب می‌شد. بدیهی است که در کتابخانه ملی کار کنگره ملاک قرار نگرفته است.

۲- **سرشناسه تنالگانی:** در مواردی که مسؤول معنوی یک اثر سازمان، مؤسسه یا وزارتخانه خاصی باشد نام سازمان خارجی به فارسی ترجمه می‌شود نه آوانویسی. مثلاً بجای United States. Department of Energy «ایالات متحده. وزارت انرژی» گذاشته‌ایم و بجای United States. Department of States گذاشته‌ایم: ایالات متحده. وزارت امور خارجه

اینهمه متکی است بر فهرست مستند تنالگانه‌های کتابخانه ملی^(۲) که یک به یک بیشتر بر مبنای آنچه مترجم در کتاب به کار برده است برگزیده شده. بدیهی است که در همه موارد نام انگلیسی در مقابل فارسی در فهرست مستند کتابخانه ملی موجود است.

۳- **موضوعها:** در بسیاری از موارد کتابخانه کنگره اساساً به کتاب موضوع نمی‌دهد. مثل کتابهای شعر، داستان، نمایشنامه و غیره. یا به موضوعهایی بسیار کلی اکتفا می‌کند. این امر بخصوص زمانی اتفاق می‌افتد که کتاب، از نظر آنها به زبانی غیر متعارف باشد. مثل زبانهای غیرلاتین. نگاه کنید به مثالهایی که از خیام آورده شده است (صفحات ۶ تا ۱۲). اما ما برای ایجاد

۱- فهرست مستند مشاهیر و نویسندگان. ویراست سوم (تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران،

۲- فهرست مستند تنالگانه‌های کتابخانه ملی روی برگه نگهداری می‌شود و بزودی وارد برنامه جامع کتابخانه ملی خواهد شد که برای همگان قابل دسترسی باشد.

امکان دستیابی به کتاب از طریق موضوع برای همه کتابها موضوعهای خاص ساخته‌ایم. نگاه کنید به شناسه‌های خیام در این کتابشناسی (شماره‌های ردیف ۴۹۳۷ تا ۵۰۱۹). از این گذشته در بسیاری از موارد به کتابهایی که کتابخانه کنگره فهرست کرده است، به ضرورت موضوعهایی اضافه کرده‌ایم. مثلاً اگر کتابی یک فصل بسیار کوچک هم در مورد ایران داشته باشد، برای استفاده پژوهندگان ایرانی به آن بخش کوچک هم یک موضوع اختصاص یافته است. موضوعها همه به زبان فارسی و از فهرست مستند «سرعنوانهای موضوعی فارسی»^(۱) برگزیده شده است. حین کار اگر به موضوعی نیاز افتد که در فهرست نیست، بر مبنای استانداردهای تعریف شده، اصطلاح موضوعی موردنظر ساخته شده و به فهرست مستند «سرعنوانهای موضوعی فارسی» که در اصل روی برگه نگهداری می‌شود، اضافه می‌گردد.

۴- رده‌بندی: به کلیه کتابهای فهرست شده در کتابخانه ملی دو رده‌بندی دیویی و کنگره تخصیص داده شده است. البته همانگونه که در بالا اشاره شد این هر دو رده‌بندی در موضوعهای مربوط به ایران بر مبنای نیازهای جامعه ما بازنویسی و گسترش یافته‌اند^(۲). بدیهی است در صورتیکه کتاب در مورد ریاضیات، فیزیک، اقتصاد، یا اصولاً علوم محض، فناوری و نظایر آن باشد، رده‌های کنگره و دیویی عیناً برگزیده می‌شود. اضافه کردن دو رده‌بندی به خاطر تسهیل در

۱- سرعنوانهای موضوعی فارسی. ویراست سوم (تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱) و

پیوست ۱۳۸۲.

۲- رده‌بندیهای بازنویسی شده که همه توسط کتابخانه ملی چاپ و منتشر شده است عبارتند از:

۲-۱- دیویی

رده‌بندی دهمی دیویی. ادبیات ایرانی

رده‌بندی دهمی دیویی. زبانهای ایرانی

رده‌بندی دهمی دیویی. تاریخ ایران

رده‌بندی دهمی دیویی. جغرافیای ایران

رده‌بندی دهمی دیویی. اسلام

۲-۲- کنگره

رده BBR: فلسفه اسلامی

رده PIR: زبانها و ادبیات ایرانی

رده LGR: مراکز آموزشی ایران

رده PJA: زبانها و ادبیات عرب

رده DSR: تاریخ ایران

رده BP: اسلام

رده PG: ادبیات روسیه (ترجمه و تنظیم الفبایی نویسندگان بر مبنای الفبای فارسی)

رده PQ: ادبیات فرانسه (ترجمه و تنظیم الفبایی نویسندگان بر مبنای الفبای فارسی)

کار فهرست‌نویسان کتابخانه‌های مختلف است تا بتوانند بر مبنای ضرورت هر کدام از رده‌بندیها را که مورد نیازشان است برگزینند.

۵- **نشانه مؤلف:** تدوین دو نشانه مؤلف یکی برای استفاده در رده‌بندی کنگره و دیگری برای رده‌بندی دیویی یکی از اساسی‌ترین و لازم‌ترین ابزار برای فهرستنویسی فارسی است. از آنجا که در یک موضوع خاص ممکن است تعداد زیادی کتاب وجود داشته باشد برای تمایز بین آنها بهترین راه استفاده از کدهای مخصوص بر مبنای نام نویسندگان است. این امر چینش کتابها را در رفهای کتابخانه منطقی و بازیابی آنها را تسریع می‌کند^(۱). تا قبل از به وجود آمدن این جدولها، کتابخانه‌های دانشگاهی ایران به ناچار حتی برای کتابهای فارسی از کدهای زبان انگلیسی استفاده می‌کردند^(۲). به این ترتیب کتابها در رفها بر مبنای حروف الفبای انگلیسی تنظیم می‌شد نه الفبای فارسی!

برای مقایسه به دو مثال زیر اشاره می‌شود:

Mystical poems of Rūmī; first selection, poems 1-200.
Translated from the Persian by A. J. Arberry. ,Chicago,
University of Chicago Press ,1968,
v. 203 p. 23 cm. (UNESCO collection of representative works:
Persian heritage series, no. 3)
Bibliography: p. 203.

I. Arberry, Arthur John, 1905-	tr.	II. Title.	(Series)
PK6480.E5A7		891.5'5'11	68-29935
Library of Congress			MARC

○ (7)

این کتاب عیناً با همین فهرستنویسی در کتابخانه بنیاد فرهنگ ایران نگهداری می‌شد. البته این

۱- نشانه مؤلف فارسی، برای استفاده در رده‌بندی دهدهی دیویی. ویراست دوم، ۱۳۵۵. و

نشانه مؤلف فارسی، برای استفاده در رده‌بندی کتابخانه کنگره. ویراست چهارم، ۱۳۸۲.

2. Charles A. Cutter. *Cutter-Sanborn Author Marks, Three-figure author table.*

Revised by Kate Emery Jones, Chicago Mass., 1969.

کتابخانه بعدها در کتابخانه پژوهشگاه علوم انسانی ادغام شد و با انتشار فهرست مستند مشاهیر و نویسندگان تنها شناسه اصلی (نام پدیدآور) ویراستاری و تصحیح شد.
کتاب فوق در کتابخانه ملی اینگونه ضبط شده است:

- ۱ —————> مولوی، جلال‌الدین محمد بن محمد، ۶۰۴-۶۷۲ق.
- ۲ —————> Molavi, Jalaloddin Mohammad ebn Mohammad
- ۳ —————> [مثنوی. انگلیسی. برگزیده]
- ۴ —————> میستیکال پوئمز آو رومی...
- ۵ —————> []
- ۶ —————> Mystical poems of Rumi 1: first section poems 1-200/ translated
- ۷ —————> from the Persian by A. J. Arberry.- Chicago, London: University
- ۸ —————> of Chicago Press, 1968=1347.
- ۹ —————> []
- ۱۰ —————> ۲۰۲ ص. — (UNESCO collection of representative works)
- ۱۱ —————> []
- ۱۲ —————> انگلیسی.
- ۱۳ —————> ۱. شعر فارسی - قرن ۷ق. - ترجمه شده به انگلیسی. ۲. شعر انگلیسی
- ۱۴ —————> []
- ۱۵ —————> - ترجمه شده از فارسی. الف. آری، آرتور جان، ۱۹۰۵ - ۱۹۶۹م.
- ۱۶ —————> Arberry, Arthur John مترجم. ب. عنوان. ج. عنوان: مثنوی.
- ۱۷ —————> انگلیسی. برگزیده.
- ۱۸ —————> ۸ الف ۳۸ / ۵۳۰ PIR
- ۱۹ —————> ۱۳۴۷ الف
- ۲۰ —————> ۱۹۴۷ الف
- ۲۱ —————> ۸ الف ۳۱
- ۲۲ —————> ۱۶۲۷۶-۷۷م

- ۱- سرشناسه (نام پدیدآور) به فارسی
- ۲- نام پدیدآور به انگلیسی
- ۳- عنوان قراردادی
- ۴- عنوان لاتین آوانویسی شده به فارسی
- ۵- عنوان به زبان اصلی
- ۶- مترجم
- ۷- محل نشر
- ۸- ناشر
- ۹- تاریخ نشر به لاتین و معادل فارسی آن
- ۱۰- تعداد صفحات
- ۱۱- فروست
- ۱۲- زبان
- ۱۳- موضوع اول کتاب
- ۱۴- موضوع دوم کتاب
- ۱۵- نام مترجم به فارسی و لاتین
- ۱۶- شناسه افزوده برای عنوان
- ۱۷- شناسه افزوده برای عنوان قراردادی
- ۱۸- رده‌بندی کنگره بر مبنای گسترش کتابخانه ملی PIR
- ۱۹- نشانه ترجمه بر مبنای PIR
- ۲۰- تاریخ نشر
- ۲۱- شماره دیوبی
- ۲۲- شماره مخصوص کتابخانه ملی

بهر حال اکنون خوشحالیم که این امر به تحقق پیوسته است. وقتی کار فهرستنویسی مجموعه ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی به مرحله‌ای رسید که به نظر آمد اطلاع‌رسانی در باره آن ضروری

است، طرحی در این زمینه تهیه شد و در زمستان سال ۱۳۸۲ به مسئولان کتابخانه ملی ارائه گردید. متأسفانه در آن زمان کتابخانه ملی نتوانست بودجه آن طرح را تأمین کند لذا قرار شد با بنیاد ایران‌شناسی تماس بگیریم. طرح مزبور در ۱۳۸۲/۱۰/۱۲ خدمت جناب آقای دکتر حبیبی، ریاست محترم بنیاد ایران‌شناسی ارائه شد و بسیار مورد پسند قرار گرفت و توصیه فرمودند که هرچه زودتر کار آغاز شود.

از اوایل سال ۱۳۸۳ پس از برگزاری تعدادی جلسه با دست‌اندرکاران و پژوهشگران طرح ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی که نام آنها روی صفحه عنوان همین کتاب آمده است، کار به صورت جدی آغاز شد. در این ضمن البته کتابهای جدید ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی هم که از راه خرید به کتابخانه می‌رسید فهرست می‌شد و در مجموعه قرار می‌گرفت. در اسفند ۱۳۸۳ تصمیم گرفته شد که برای جلوگیری از هرگونه اختلال، کتابهای جدید وارد مجموعه‌ای که در حال ویراستاری بود نشود.

مراحل ویراستاری

مهمترین مرحله ویراستاری یک‌دست‌سازی و هماهنگی شناسه‌ها، موضوعها و عنوانهای قراردادی و تنالگانها در مجموعه چهارزبانه موردنظر بود. ویراستاری مراحل و جزئیات بسیاری را دربرمی‌گرفت که برای تصمیم‌گیری در مورد هریک جلسات متعددی با کارشناسان طرح برگزار می‌شد. گزارش این جزئیات البته خارج از حوصله این مقدمه است ولی باید اذعان کرد که از مشکل‌ترین و پیچیده‌ترین قسمتهای انجام این طرح ویراستاری و اخذ تصمیم در مورد جزئیات آن بوده است. ابتدا قرار بود این طرح در برنامه پارس آذرخش اجرا شود ولی کار ما مصادف شد با اجرای برنامه جامع کتابخانه ملی که باز هم به شرکت پارس آذرخش سپرده شده بود. درگیر بودن بیش از حد شرکت مزبور در تهیه برنامه نرم‌افزار جامع کتابخانه ملی باعث بی‌توجهی کامل نسبت به برنامه سابق خود شد و ما متوجه شدیم که امکان کار با آن برنامه وجود ندارد. ناچار متوسل به کار دستی شدیم و برنامه زرنگار را که در کتابخانه رایج بود برای حروفچینی برگزیدیم تا بتوانیم کار را طبق قرارداد به موقع به پایان برسانیم. شرکت پارس آذرخش به ما امید داد که می‌توان اطلاعات موجود در برنامه را به برنامه زرنگار منتقل کرد و قرار شد این زحمت را به عهده بگیرد. و چه اشتباهی! کاش اطلاعات را از ابتدا مجدداً در زرنگار حروفچینی کرده بودیم. این تبدیل پراز اشکال و اشتباه بود. تعدادی از اطلاعات مفقود شده بود و غلط‌گیریهایی که در برنامه پارس آذرخش انجام شده بود به زرنگار منتقل نشده بود. بهرحال در آن مرحله چاره‌ای جز ادامه کار نبود... در همین اوضاع و احوال مسأله انتقال کتابخانه ملی به ساختمان جدید پیش آمد و به علت عظمت کار و قطع شدن کامپیوترها و غیره و غیره، طرح برای مدتی به کلی به تعویق افتاد.

افتتاح صوری مرحله اول ساختمان جدید در ۱۱ اسفند ۱۳۸۳ اتفاق افتاد. مدتها طول کشید تا ما توانستیم واقعاً مستقر شویم، کاری که هنوز ادامه دارد... بعد از بخش فهرست‌نویسی پیش از انتشار (فیفا) که کارشان تعطیل پذیر نبود، کارشناسان طرح کتابشناسی ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی جزو اولین افرادی بودند که کار را در ساختمان جدید آغاز کردند گو آنکه آشتنگی کتابها و بی‌برنامه گیهای حاکم همچنان مشکل‌آفرین بود و ناگزیر روال مطلوب به دست نمی‌آمد.

سرانجام چند حرف از کتابشناسی که آماده شده بود در تاریخ ۱۳۸۴/۵/۱۹ برای ملاحظه و اظهارنظر جناب آقای دکتر حبیبی ارسال شد. ایشان ضمن اظهارنظر و پاره‌ای پیشنهادها، سؤالاتی هم مطرح کرده بودند، از جمله آن که «چرا کتابهای روسی به خط سیریل نیست؟» توضیح آنکه اگرچه در برنامه پارس آذرخش فونت روسی وجود داشت، ولی متأسفانه کتابخانه اپراتور روسی زبان در اختیار نداشت. به همین دلیل برخلاف سایر زبانها، در فهرست‌نویسی مجموعه روسی همه واژه‌ها از ابتدا تا انتها به فارسی برگردانده می‌شد. نام اشخاص نیز به جای اینکه به زبان روسی در مقابل شکل آوانویسی شده فارسی قرار بگیرد، به سبک کتابخانه کنگره به انگلیسی وارد می‌شد. مثل نمونه زیر:

جاریلگاسینووا، رزا، ۱۹۳۱- م.، ویراستار

Dzharylgosinova, Roza Shotaevna

کالیندارئیه آبیچای ای آبریادی نارودوف واستوچنای آزی /

ویراستار مسئول ر. ش. جاریلگاسینووا، م. و. کریوکوف. — مسکو:

نائوکا، شعبه ادبیات شرق، ۱۹۸۹ م. = ۱۳۶۸.

۳۵۹ ص.، [۸] صفحه لوح (رنگی): مصور.

روسی.

زبان: روسی و خلاصه به انگلیسی.

کتابنامه: ص. ۳۲۸ - [۳۴۶].

۱. جشنها — خاور دور. ۲. جشنها — آسیای مرکزی. ۳. خاور دور —

آداب و رسوم. ۴. آسیای مرکزی — آداب و رسوم. ۵. گاهشماری —

خاور دور. ۴. گاهشماری — آسیای مرکزی. الف. کریوکوف، میخائیل

پس از آن که بنیاد ایران‌شناسی بودجه به کارگیری اپراتور روسی زبان را تأمین کرد، در تاریخ ۱۳۸۴/۷/۲ با دو ماشین‌نویس روسی‌دان (خانمها منیژه باراندوست و راشل خداوردیان) قرارداد بسته شد ولی از آنجا که هم متن و هم نمایه‌ها باید به خط سیریلیک برگردانده می‌شد، کار به درازا کشید و حدود ۶ ماه به تعویق افتاد. سرانجام در تاریخ ۱۳۸۵/۳/۲۳ متن کامل برای اظهارنظر و ملاحظه جناب آقای دکتر حبیبی به بنیاد ایران‌شناسی ارسال شد، با این توضیح که متن نهایی پس از اتمام نمایه‌ها برای چاپ ارسال خواهد شد.

نمایه‌سازی

از آنجا که برنامه زرنگار قادر به نمایه‌سازی، آنهم با کیفیتی که ما طالب آن بودیم، نبود، لذا بیشتر کار دستی انجام گرفت و همین باعث کندی کار شد بنحوی که اتمام نمایه‌ها از یک سال هم تجاوز کرد. پس از اتمام اولین دور نمونه‌خوانی نمایه‌ها، متن را در اسفند ۱۳۸۵ برای چاپ به چاپخانه ارسال کردیم، اما هنوز درگیر نمونه‌خوانی مجدد نمایه‌ها بودیم. مسلماً کاری به این عظمت، آنهم با مشکلاتی که فقط شمه‌ای از آن در بالا ذکر شد، بی غلط نیست و ما به بسیاری از آنها واقفیم. سعی شده است که نمایه‌ها تا حد ممکن بی غلط باشد. گذاشتن آکسانهای فرانسه در نمایه‌ها به دقت بازبینی شده است. مقررات الفبایی و قواعد مترتب بر آن در حجمی چنین عظیم بسیار پیچیده بود و ناچار چندین بار نمونه‌خوانی و اصلاح شد. برای تسریع در امر بازیابی برای این اثر ۸ نمایه در نظر گرفته شده است:

- ۱- نمایه موضوع بالغ بر: شناسه ۱۶۵۹۳
- ۲- نمایه عنوان به انگلیسی: شناسه ۷۴۶۷
- ۵- نمایه عنوان به روسی: شناسه ۳۰۲۷
- ۳- نمایه عنوان به فرانسه: شناسه ۲۱۵۷
- ۴- نمایه عنوان به آلمانی: شناسه ۷۵۳
- ۶- نمایه عنوان به زبانهای دیگر: شناسه ۲۰
- ۷- نمایه اشخاص روسی: شناسه ۳۷۳۳
- ۸- نمایه اشخاص، درهمکرد فرانسه،

انگلیسی، آلمانی و سایر زبانها: شناسه ۸۴۳۰

جمع ۴۲۱۸۰ نمایه

جمع

توضیح آنکه نمایه موضوع چون به فارسی است در ادامه متن از راست به چپ آمده است. سایر نمایه‌ها که به زبان اصلی است از چپ به راست در انتهای جلد دوم آمده است. نظر ما این بود که به علت حجیم بودن کار، نمایه‌ها در مجلدی جداگانه صحافی شود ولی ظاهراً به علت مشکلات مالی این کار انجام نگرفت و چنانکه ملاحظه می‌شود کل کار در دو مجلد قطور منتشر شده است.

امید می‌رود که این کار ادامه یابد و پیوستهای بعدی شامل کتابهایی که از سال ۱۳۸۴ به بعد به کتابخانه رسیده نیز به همین ترتیب تنظیم و منتشر شود. همچنین امید می‌رود که با سامان پذیرفتن برنامه جامع کتابخانه ملی «رسا»، بخشهای بعدی در این برنامه وارد شود و گزارش‌گیری سهل‌تری را به ارمغان بیاورد و دردسرهای نمایه‌سازی و نمونه‌خوانی به حداقل برسد. بازهم امیدواریم که این اثر عیناً در برنامه جامع وارد شود و نهایتاً روی سایت کتابخانه ملی قابل

دسترسی برای همگان باشد.

چند یادآوری

۱- در حرف‌نویسی عنوانها به فارسی از تکرار حرف تعریف در اول عنوان صرفنظر شده است. مثلاً The United Arab Emirates به این ترتیب حرف‌نویسی شده است «یونایتد عرب اِمیریتس» (شناسه شماره ۲۷۹۸) به جای «دِ یونایتد عرب امریتس» زیرا در ترتیب الفبایی قاعده بر این است که حروف تعریف به حساب نمی‌آید. لذا «ال» از کلمات عربی، a, the, an از کلمات انگلیسی، l', le, la, un, une از کلمات فرانسه و der, die, das, ein, eine ... از اول کلمات آلمانی حذف شد.

با اینهمه یادآور می‌شود که این امر مربوط به اول عنوان است و بدیهی است که در همه احوال در وسط جمله کلیه حروف تعریف ظاهر شده‌اند. مثل «آرشیتهکتور اَلو دکور روپستر دگروت...» برای: L'architecture et le decor rupestre des grottes... (شناسه شماره ۷۶۹۱)

۲- طبق قانون فهرستنویسی، عنوان به همانگونه که روی صفحه عنوان آمده است ملاک کار در شناسه‌های فهرستنویسی است. بنابراین حتی اگر روی صفحه عنوان دو کتاب نام یک شخص به دو املا آمده باشد، ما برای هریک املائی موجود را قبول می‌کنیم. گرچه که در نمایه‌ها و شناسه‌ها البته فقط یک شکل برگزیده می‌شود. بنابراین وقتی عنوانهایی به شکل زیر داریم

Haafez and his poems: 8377

Hafez poems of Gertrude Bell: with the original...: 4567

Hafiz in London: 11635

همه را در متن همینگونه آورده‌ایم، لذا در نمایه عنوان نیز هر سه به ترتیب فوق ظاهر شده‌اند. اما بدیهی است که در شناسه‌های اصلی و افزوده و نمایه اشخاص نام حافظ همواره به یک شکل آمده است.

۳- اعراب در کتابهای فرانسه و آلمانی (diacritics) گاه مشکل‌آفرین بود. به همین دلیل در بسیاری از موارد از آوردن این علائم در متن صرفنظر شده ولی سعی شده است در نمایه‌ها به طور کامل ظاهر شوند.

۴- در تمامی موارد هنگام آوانویسی حروف لاتین به فارسی خط اتصال حذف شده است. مثلاً anti-inflation در برگردان فرانسه به فارسی «آنتی انفلاسیون» نوشته می‌شود.

۵- اگر بعد از حرف S در اول کلمه، حرف بی‌صدای دیگری بیاید آن دو حرف را با ترکیب «الف» در اول آن می‌آوریم مثل: Smith که «اسمیت» نوشته می‌شود.

۶- حروفی که در زبان لاتین نیست، در برگردان به حروف فارسی و عربی تبدیل می‌شود. مثلاً

در مقابل "Sa'di" سعدی نوشته شده نه «سادی». همچنین در کلماتی مثل Arabisch برابر «عربیش» انتخاب می شود نه «اریش»، «قصیده» به جای «کاسیدا» (kasidah)، اسلام به جای ایسلام و از این قبیل. در هر حال در تدوین قواعد و ضوابط برگردان کلمات بیش از هر چیز تداول عام در تلفظ فارسی مد نظر بوده است.

۷- نشانه اثر در رده بندی کنگره همه جا به عنوان آوانویسی شده تعلق گرفته است. مثلاً در رکورد شماره ۳۶۶ در صفحه ۵۷، (HD۸۴۶) شماره کنگره است، و (۱۷) نشانه مؤلف به نام آلن، و (۹) نشانه اثر است که به اول عنوان آوانویسی شده «رورال» تعلق گرفته است.

۸- همانگونه که ملاحظه می شود، غالباً فقط چند کلمه مهم اول عنوان به فارسی حرف نویسی شده است تا بتوان نشانه اثر را از روی نشانه مؤلف فارسی تعیین کرد. آنچه در بازایی یک اثر مهم است، نام پدیدآور یا پدیدآوران، موضوع و سایر شناسه های افزوده است که همه به فارسی است. عنوان آوانویسی شده چندان عامل تعیین کننده ای نیست. برای کسانی که دنبال جستجوی کتابی از طریق عنوان هستند، نمایه عنوان به زبان اصلی داده شده است.

۹- شماره بازایی کتابها با تمهیداتی خاص به نحوی تعیین شده که بتوان اصل اثر، ترجمه ها، شرحها، ویراستها و چاپهای مختلف و حتی نمایه های آنها را در رفهای کتابخانه در کنار هم قرارداد. بنابراین می توان کتابها را در قفسه ها بدون در نظر گرفتن زبان، به صورت درهمکرد از A تا Z چید. بدین ترتیب بدیهی است که هر جا مثلاً، گلستان سعدی به فارسی قرار دارد، ترجمه های عربی، روسی، انگلیسی، آلمانی، فرانسه، سواحلی، و زبانهای دیگر هم در کنار آن دیده می شود. از این گذشته شرحها، تفاسیر، نمایه، و هر آنچه درباره این اثر است به هر زبان که باشد در همان حول و حوش جا گرفته است و با یک نگاه می توان دید که در کتابخانه از این اثر چه هست و چه نیست.

در خاتمه لازم است از خانم زهراسادات عالمی که علاوه بر تقبل نمایه سازی کتاب که کاری بسیار پیچیده بود، بیشترین زحمت را در ورود اطلاعات متحمل شدند و صبوریهایشان طی این چهار سال در لحظاتی خاص که خستگی ناشی از مشکلات پیش بینی نشده عرصه را بر ما تنگ می کرد، آرام بخش ما بود، سپاسگزاری شود. همچنین زحمات خانم آزاده فرزانه در ورود اطلاعات، خانم منیژه باران دوست که زحمت آخرین اصلاح نمایه های روسی را به عهده گرفتند و بسیاری از دوستان و همکاران فرهیخته که بخصوص در نمونه خوانی کمکهای شایانی کردند شایسته قدردانی و ستایش است.

به دنبال این مقدمه، جدولهای آوانویسی هریک از چهار زبان مورد نظر آورده شده است. بدیهی است که جزئیات کاربرد و قواعد آن در این مختصر نمی گنجد.